

УДК 94(477)«19/20»

DOI: 10.30840/2413-7065.4(73).2019.185051

**ВІЙСЬКОВА АГРЕСІЯ РФ: ВІЙНА В ГРУЗІЇ 2008 Р., АНЕКСІЯ КРИМУ
ТА БОЙОВІ ДІЇ НА ДОНБАСІ 2014 Р., «СУВАЛКСЬКИЙ КОРИДОР»****Антон БОНДАРЕНКО***orcid.org/0000-0001-9665-1884*

кандидат історичних наук, науковий співробітник

центру українських військових традицій та патріотичного виховання НДІУ

Анотація. У статті методом компаративного аналізу проводиться дослідження тактики військово-політичної агресії Російської Федерації на територіях колишнього СРСР, яка включає використання підривних геополітичних технологій впливу та безпосереднього військового втручання. Визначається, що основи регіонального сепаратизму закладалися урядом та спецслужбами СРСР щонайменше з 1990 р. Саме на підґрунті цих дій розгорнулися конфлікти в Абхазії, Південній Осетії, Криму та на Донбасі. Військова тактика РФ розгортається за однотинним сценарієм та включає послідовність заходів, які умовно можна поділити на чотири стадії: створення сепаратистського середовища, розгортання конфлікту з маскуванням під громадянську війну, військова операція Збройних сил РФ, подальше заморожування конфлікту. На стадії безпосереднього військового втручання РФ не спроможна до повномасштабних довготривалих конфліктів і здатна лише на швидкоплинну війну на чужій території проти країни з низькою обороноздатністю з подальшим переходом до «замороження» конфлікту. В компаративному зіставленні бойові дії в Грузії 08 – 12.08.2008 та на Донбасі 24 – 29.08.2014 виглядають дуже подібними. В обох війнах приводом до російського вторгнення була активізація дій проти сепаратистських збройних формувань, агресором були задіяні одні й ті ж підрозділи наземних військ, ПДВ та ГРУ ЗС РФ. Очевидно, що ці ж сили, в першу чергу ПДВ, мають бути задіяні в гіпотетичному конфлікті в Балтійському регіоні. Принципова відмінність полягає лише в масштабах проведеної агресії, що дало можливість кремлівській пропаганді доводити своє неутручання в події на Донбасі. Перебування Чорноморського флоту РФ в Криму стало фатальним визначальним фактором як під час агресії проти Грузії 2008 р., так і під час подій 2014 р. В захопленні Криму також простежуються відзначені риси послідовних етапів ескалації конфлікту, за винятком консервування конфлікту, замість якого відбулась фактично беззбройна здача позицій українською стороною. Військова агресія РФ в Балтійському регіоні можлива лише у разі бездіяльності сил НАТО, що малоімовірно, однак припустимо, враховуючи «м'яку» політику Заходу щодо РФ.

Ключові слова: Україна; Грузія; Литва; Польща; агресія Російської Федерації; війна в Південній Осетії; анексія Криму; Іловайський котел; АТО; «Сувалкський коридор».

**MILITARY AGGRESSION OF THE RUSSIAN FEDERATION:
THE 2008 WAR IN GEORGIA; ANNEXATION OF CRIMEA
AND MILITARY ACTIONS IN DONBAS IN 2014; "SUWALKI GAP"****Anton BONDARENKO***Candidate of Historical Sciences, research fellow of the Center for Ukrainian Military Traditions and Patriotic Education of RIUS*

© Бондаренко А.

Annotation. *This article uses the method of comparative analysis to investigate the tactics of military and political aggression of the Russian Federation in the territories of the former USSR. This tactic involves the use of disruptive geopolitical technologies of influence and direct military intervention. It is determined that the government and special services of the USSR have been laying foundations of regional separatism since at least 1990. It is on the basis of these actions that conflicts have unfolded in Abkhazia, South Ossetia, Crimea, and Donbas. The military tactics of the Russian Federation are deployed under the same scenario and include a series of measures that can be divided into four stages: creation of a separatist environment, deployment of a conflict under the disguise of civil war, military operation of the Russian Armed Forces, further freezing of the conflict. At the stage of direct military intervention, the Russian Federation is unable to sustain full-scale conflicts and is only capable of a fleeting war in a foreign territory against a country with low defense capabilities and further transition to “freezing” the conflict. In a comparative analysis, the fightings in Georgia in August–December 2008 and in Donbas on August 24–29, 2014 look very similar. In both wars, Russian aggression occurred after the activation of the separatist armed forces. Russia used the same units of ground forces, paratroopers, and intelligence services. Obviously, the same troops, especially landing parties, are to be used in a hypothetical conflict in the Baltic region. The fundamental difference lies only in the scale of aggression, which allowed the Kremlin propaganda to prove its non-interference in the events in Donbas. The Black Sea Fleet’s stay in Crimea became a fatal determinant of both the aggression against Georgia in 2008 and the events of 2014. The seizure of Crimea traces the same successive stages of the conflict escalation, except for the freezing tactic substituted by the actual unarmed surrender of the Ukrainian side. The military aggression of the Russian Federation in the Baltic region is possible only with the inaction of NATO forces, which is unlikely but not excluded, given the “soft” policy of the West against the Russian Federation.*

Keywords: *Ukraine; Georgia; Lithuania; Poland; aggression of the Russian Federation; war in South Ossetia; annexation of Crimea; Ilovaisk cauldron; ATO; “Suwalki gap”.*

У статті аналізується тактика регіональної дестабілізації та масованого військового втручання Російської Федерації шляхом зіставлення бойових дій в Грузії (серпень 2008 р.), анексії Криму (лютий – березень 2014 р.), бойових дій на Сході України в період найбільшої інтенсивності (серпень 2014 р.), а також гіпотетичної агресії кремлівського режиму в напрямку «Сувацького коридору» (прикордонна смуга Литви та Польщі).

Стаття є частиною реалізації держбюджетної науково-дослідної програми «Історичний досвід українських збройних формувань ХХ ст. в контексті сучасної російської агресії».

Об’єктом дослідження є провокування кремлівськими спецслужбами екстремістських сепаратистських рухів

з подальшим військовим втручанням ЗС РФ. Предметом дослідження – агресивна підривна політика СРСР на зламі 1980 – 1990 рр., бойові дії у Грузії (серпень 2008 р.), анексія Криму (лютий – березень 2014 р.), бойові дії на Сході України (серпень 2014 р.) та гіпотетичні бойові дії у Литві та Польщі.

У зв’язку з небезпекою агресивної політики ФСБешного уряду Російської Федерації, спрямованої на подальші ескалації прокремлівських сепаратистських збройних формувань та загрози прямої агресії, дослідження є надзвичайно актуальним.

Завдання статті – проаналізувати тактику військово-політичної агресії Російської Федерації на територіях колишнього СРСР: створення зон

нестабільності та безпосереднього військового втручання; методом компаративного аналізу дослідити хід військових конфліктів у Грузії 2008 р., Україні 2014 р. та гіпотетичного конфлікту в Балтійському регіоні.

Попри надзвичайну важливість та актуальність кількість повноцінних комплексних наукових праць з названої теми дуже обмежена. Вітчизняні дослідження зосереджуються на політичному, ідеологічному, правовому аспектах агресії РФ на просторі колишнього СРСР, лише побічно розглядаючи в порівнянні власне військові події. Дослідниця О. Снігир аналізує подібності загарбницької політики РФ в Абхазії, Південній Осетії, Криму та на Донбасі [21]. В публіцистиці В. Заболоцького проводиться огляд нововведень у Збройних силах РФ, що відбулись після війни в Грузії 2008 р. [6]. Історик Я. Тинченко подає аналітику щодо кількості та складу російських військ, задіяних в агресії в серпні 2014 р. [23; 24], а також оцінює можливості українських силовиків відстояти Крим [25]. І. Зельманович [10] та В. Паливода [14] розглядають «заморожені» конфлікти на теренах колишнього СРСР як кризу загальноєвропейської системи безпеки, не здатної їх подолати. З-поміж зарубіжних видань варто виділити праці з інновацій у військовій тактиці ЗС РФ, які містять порівняльний аналіз тактики провокування та реалізації конфліктів. Ч. Дік у дослідженні «Російські наземні сили спрямовані проти Заходу» [29] розглядає реформи російських збройних сил, при цьому викриває сучасну військову концепцію РФ, спрямовану на короткотривалу операцію в межах територій колишнього СРСР та нездатність РФ вести повномасштабні бойові дії.

Регіональний сепаратизм як засіб збереження СРСР

З 80-х років ХХ ст. СРСР перебував у надзвичайній системній кризі та наближався до колапсу. З 1989 р. СРСР опинився перед фактичним розпадом, ряд республік відкрито оголошували про свій намір вийти з його складу. За таких обставин кремлівська влада діяла на випередження, намагаючись в усіх напрямках очолити процес розпаду, в такий спосіб зберігаючи свій вплив у новоутвореному світі. Разом з іншими методами збереження впливу в республіках СРСР було розгорнуто програму «міни сповільненої дії» – регіональний сепаратизм. Такими регіонами визначались території компактного проживання населення, що мало різке відчуження від метрополії на основі свого етнічного походження, національного самосвідомлення, релігійних розбіжностей, мовних та інших чинників. У першу чергу такими зонами мали стати автономні республіки та округи. Закон від 3 квітня 1990 р. «Про порядок вирішення питань, пов'язаних з виходом союзних республік з Союзу РСР» [8] заклав юридичне підґрунтя для сепаратистського напруження та збройних конфліктів у молодих пострадянських країнах. У подальші роки кремлівська влада активно використовувала це як базу для унеможливлення мирних процесів та заведення зони нестабільності у тупик військового протистояння. Очевидно те, що цей провокативний документ першочергово був складений проти української державності – Крим з потужною військовою базою та особливим географічним значенням завжди входив у категорію надважливих стратегічних областей. Вже 12 лютого 1991 р. в межах УРСР була створена

Кримська Автономна Радянська Соціалістична Республіка (КАРСР) [7]. В умовах параду суверенітетів та отримання Україною незалежності 4 вересня 1991 р. Верховна Рада КАРСР проголосила свій державний суверенітет, на той час – з обговоренням приєднання до України. Проте ситуація розвивалась швидкими темпами і, ймовірно, була загроза втілення операції з анексії Криму з військовим втручанням вже 1993 – 1994 рр. У січні 1994 р. новообраний «президент Криму», фактичний агент КДБ-ФСБ Ю. Мешков провів ряд актів ідеологічної війни проти України, зокрема відкрито закликав «оголосити Крим незалежною республікою» та «увійти в простір рубля РФ» [4]. Враховуючи те, що з часу отримання Україною незалежності до початку 1994 р. пройшло лише два роки шість місяців, а з часу створення КАРСР – три роки, події 1994 р. можна вважати свідченням того, що захоплення Криму готувалося КДБ не пізніше 1990 р. (з моменту прийняття закону 3 квітня 1990 р.). Попри формальне збереження Україною територіальної цілісності, скасування посади «президента Криму» та депортації Ю. Мешкова стратегічну перевагу отримав Кремль: у переговорах про долю Чорноморського флоту влада РФ використовувала сценарій відокремлення Кримської автономії та загрозу бойових дій на півострові як найпотужніший важіль впливу. Як наслідок, у червні 1995 р. Чорноморський флот, замість переходу до складу новостворених ВМС України або принаймні розподілу п'ятдесят на п'ятдесят, був розподілений у співвідношенні 81,7 та 18,3 відсотка [26]. Фактично відбулася передача флоту в склад російських ВМС, що можна вважати капітуляцією Києва. А

це, в свою чергу, означало втрату Криму Україною та де-факто перехід півострова під контроль Кремля. Саме існування автономії та розташування російських сил у Севастополі стали визначальними факторами стрімкої військової анексії Криму в лютому – березні 2014 р.

Війна в Грузії 2008 р. та офіційна позиція української влади

Сценарій розвитку конфлікту з відокремленням автономних областей найбільш показово розгортався в Грузії. Ще з 1990 р. одразу в двох автономних республіках – Абхазії та Південній Осетії – точилися конфлікти, що з 1992 р. переросли в повномасштабні війни. Особливістю подій в Грузії, як і на Кавказі загалом, завжди була етнічна строкастість регіону. Так, варто відзначити, що абхазці та осетини прагнули свого права національного самовизначення. Кремль активно втручався в кавказькі події, структури КДБ, а пізніше ФСБ-ГРУ, наповнювали невизнані республіки тінювими коштами, зброєю та бойовиками. Фактично шляхом провокацій та пропаганди влада РФ налаштувала кавказькі етноси на шлях війни, послідовно зриваючи всі спроби мирних компромісів.

На початок 2008 р. Абхазія і Південна Осетія були територіями тривалого збройного протистояння та міжнародної невизначеності, що з 1991 р. тільки формально перебували в складі Грузії, а фактично знаходилися під контролем Кремля. Військові аналітики Грузії та країн НАТО переконливо доводять, що масштабний збройний конфлікт 2008 р. на тлі двадцятирічного протистояння був розроблений кремлівськими спецслужбами і так само ними ж спровокований. Уряд Грузії фактично став заручником

штучно створених обставин. Грузинські аналітики викривають провокативні дії РФ, зокрема, Ш. Малашкія відзначав, що російська сторона мала добре підготовлений план військової агресії і розгорнула його у серпні 2008 р. саме через те, що з вересня 2008 р. мало розпочатись втілення миротворчої резолюції ООН з мирного врегулювання [22, с. 229].

Влітку 2008 р. РФ сконцентрувала значні військові сили в складі свого Північно-Кавказького військового округу та даних йому в підкріплення частин повітряно-десантних військ, військової авіації та Чорноморського флоту. Основною ударною сухопутною силою були війська 58 армії, в тому числі в її складі 19 мотострілецької дивізії (пізніше – бригади), та частини повітряно-десантних військ: 7 десантно-штурмової дивізії, 76 десантно-штурмової дивізії, 31 десантно-штурмової бригади та 45 полку спецпризначення, а також частини ГРУ РФ. Група кораблів Чорноморського флоту складалась з ракетного крейсера «Москва», малого ракетного корабля «Міраж», шести протичовнових кораблів, бригади десантних кораблів, тральщиків [27, с. 150 – 154]. Після активного військового протистояння між урядовими військами та осетинськими сепаратистами кінця липня – початку серпня 2008 р. РФ розпочала збройну агресію проти Грузії. Попри офіційну версію Кремля про встановлення миру в районі Цхінвалі і всьому Південноосетинському регіоні вже зранку першого дня бойових дій ВПС РФ бомбардували аеродроми та інші об'єкти біля міст Горі та Тбілісі, а також ряд інших населених пунктів, розташованих далеко від Осетії. Одночасно розпочалася масована атака сухопутних сил 58 армії ЗС РФ,

ПДВ, ГРУ та морської піхоти. Російські військові оцінюють свої наземні сили вторгнення в 23 тисячі особового складу, не враховуючи осетинських та абхазьких збройних формувань, станом на 10 серпня 2008 р. Зі складу цих сил близько 10 тисяч були направлені до Абхазії. За цими ж даними російської сторони, безпосередньо в операції проти Грузії в складі наземної групи військ загалом було задіяно 290 танків та понад 1600 броньованих машин БТР/БМП/МЛТБ [27, с. 158]. Додамо, що цю офіційно визнану чисельність військ вторгнення слід вважати мінімальною, але з невеликою похибкою. Так, ГУР України визначає чисельність російського угруповання в межах 30 тисяч особового складу з приблизно таким самим забезпеченням танками та бронетехнікою [16]. Після розгрому сил протиповітряної оборони та військово-морських сил Грузії ЗС РФ отримали вагому тактичну перевагу. Внаслідок цього Грузія заявила про одностороннє припинення вогню, після чого організований опір грузинських збройних сил фактично припинився. Сторони конфлікту перейшли до переговорів, які де-факто були ультиматумом Кремля з незначними правками грузинської сторони.

Визначальними є факти того, що в операції проти Грузії стратегічні завдання з блокування грузинських портів і бойових дій проти грузинського флоту були покладені на сили Чорноморського флоту, що базувались в Криму. Так, із Севастополя до територіальних вод Грузії вирушила основна ударна сила Чорноморського флоту: ракетний крейсер «Москва», 3 протичовнових кораблі (фрегати), бригада десантних кораблів та дивізіон тральщиків, а інші бойові

кораблі під приводом навчань вже знаходились в Новоросійську, в тому числі малий ракетний корабель «Міраж». За даними російських джерел, під час морського бою 10.08.2008 р. ракетними установками корабля «Міраж» було знищено один та пошкоджено другий військові катери грузинських ВМС. Крім цього, в боях у Грузії брали участь частини 810 окремої бригади морської піхоти РФ, постійним місцем дислокації якої було і лишається місто Севастополь. За деякими даними, саме бойові групи цієї бригади провели мінування та підрих усіх грузинських кораблів з військовим маркуванням у порту міста Поті (захопили порт частини 45 полку спецпризначення ПДВ) [27, с. 158]. Для України склалася курйозна ситуація: офіційно Україна підтримала Грузію, оголосила дії Кремля актом агресії, а президент В. Ющенко в розпал бойових дій прилетів у Тбілісі особисто підтримати М. Саакашвілі [28]. І в цей же час у війні проти Грузії активно діяли російські частини, що вирушили з території України. В день вступу сил Чорноморського флоту РФ в безпосередні бойові дії (10.08.2008) МЗС України оприлюднила заяву, в якій підкреслювалося, що українська сторона «застерігає російську сторону від можливої участі кораблів ЧФ РФ у конфлікті навколо Південної Осетії», а також надавалось попередження, що Україна лишає за собою право заборонити повернення російських кораблів на кримські бази [9]. Проте невдовзі перший заступник міністра юстиції Є. Корнійчук ганебно визнав право на участь у будь-якому збройному конфлікті російських військ і флоту, що базувались в Севастополі, тим самим фактично капітулювавши перед Кремлем. За його трактуванням

російсько-українських угод про базування російських сил у Криму, РФ мала тільки одне базове зобов'язання – не мати ядерної зброї в складі Чорноморського флоту [13]. Ця заява де-факто стала офіційною позицією Києва.

Загалом бойові дії 2008 р. показали ряд слабких місць та невідповідностей організації ЗС РФ сучасним вимогам, що, попри значну кількісну перевагу, призвело до відчутних втрат у живій силі та техніці [6]. Після 2008 р. в ЗС РФ відбулося значне реформування, в першу чергу перехід від дивізійної системи до бригадної та оптимізація логістики постачання. Відмова від існуючої з часів СРСР дивізійної системи та взяття за основу більш маневреної бригадної структури свідчать про орієнтування РФ на швидкоплинні локальні війни і нездатність до протидії у великих військових конфліктах з сильним супротивником (для цього потрібна більш потужна система дивізій) [29, р. 1]. Отже, Кремль ніби визнавав свою неспроможність у боротьбі з сильним супротивником, при цьому демонстративно готуючись до гібридних «бліцкригів» на теренах колишнього СРСР. Очевидність загрози та цінний досвід війни 2008 р. жодною мірою не був врахований українським генштабом: дії прокремлівських політичних партій, відвертих агентів впливу та злочинна недбалість вищих військових чинів зіграли свою фатальну роль і в 2014 р. Україна опинилася зовсім неготовою до протидії агресії.

Анексія Криму та участь російських військ в бойових діях на Сході України

У лютому 2014 р. розпочалося втілення планів захоплення Криму проросійськими силами та формального

приєднання півострова до РФ. Ще раз підкреслимо, що всі дії щодо анексії Криму ґрунтувалися на законодавчому акті 12 лютого 1991 р. про створення Кримської Автономної Радянської Соціалістичної Республіки та подальших угодах щодо автономії Криму та перебування в його межах російських збройних сил. В останні роки це підтверджують офіційні звіти керівництва Головного управління розвідки України, зокрема, представник ГУР В. Скибицький заявляв, що до операції захоплення Криму РФ почала готуватися одразу після розпаду СРСР [12]. Ситуація невизначеності та зрадницька політика вищих чиновників новопризначеного уряду України дали можливість спецслужбам Кремля «відкрити пакет» анексії Криму, реалізуючи довготривалі плани та адаптуючи їх під актуальні обставини. Скориставшись існуванням автономії, проросійськими силами була впроваджена фактична зміна виконавчої влади Севастополя та інсценований «референдум», що декілька разів переносився в датах проведення (був призначений ВР Криму 27 лютого на 25.05.2014, потім перенесений на 30.03.2014, але потім ще раз перенесений і «проведений» 16.03.2014).

У межах нашого дослідження сконцентруємось на кількості штатних підрозділів Збройних сил РФ, залучених до агресії в Криму та анексії півострова. Вже в ніч на 27.03.2014 р. Верховна Рада та Рада міністрів АР Крим в Сімферополі були захоплені силами спецпризначення ЗС РФ без розпізнавальних знаків [17]. Через колабораціонізм вищих державних посадовців України та проросійські настрої силових відомств кримської дислокації захоплена будівля ВР Криму була оточена внутрішніми

військами та міліцією України, проте не була заблокована та звільнена від озброєних осіб. Тоді ж біля будівлі ВР Криму відбувались масові акції проросійських та проукраїнських сил, внаслідок чого були загиблі і травмовані. Подальші події стрімко розгортались на користь кремлівського плану. Ряд експертів та учасників подій відзначає 27 лютого як визначальну та безповоротну дату в процесі анексії Кримського півострова: крім адмінбудівель у Сімферополі, російськими військовими без розпізнавальних знаків було захоплено злітно-посадкову смугу аеропорту Бельбек, заблоковано поромну переправу в Керчі. 28 лютого такими ж силами без знаків розпізнавання розпочалось блокування та захоплення ряду військових частин на всій території півострова. Вже 1.03.2014 р. в інформгентстві ТСН була опублікована достовірна інформація про участь штатних підрозділів ЗС РФ в кримських подіях. Згідно з оперативними матеріалами, військова агресія РФ була здійснена силами 810 бригади морської піхоти (базувалась у Севастополі) при підтримці окремих підрозділів 7 десантно-штурмової дивізії (місце базування Новоросійськ). При цьому сили 810 бригади склали 1,5 тисячі особового складу при штатних БТР-80 та САУ 2с1 «Гвоздика», а кількість підрозділів 7 ДШД оцінювалась від 500 до 1000 комбатантів з невідомою кількістю військової техніки [20]. Крім цього, журналістами доведена участь окремих підрозділів 31 десантно-штурмової бригади ЗС РФ, бійці якої діяли в формі тодішнього спецпідрозділу МВС України «Беркут» [18]. Також є ряд доказів та фотоматеріалів, що викривають участь у захопленні Криму ще ряду підрозділів,

зокрема зі складу 18 мотострілецької бригади РФ [16]. Ці дані є достовірними і підтвердженими. В жовтні 2016 р. український військовий прокурор Р. Кравченко заявив про участь у захопленні Криму ряду військових підрозділів та з'єднань ЗС РФ: 31 десантно-штурмової бригади, 76 десантно-штурмової дивізії, 98 повітряно-десантної дивізії, 45 полку (бригади) спецпризначення, 15 і 18 мотострілецьких бригад та цілої 58 армії Південного округу [5]. Проте ці дані були наведені без чітких тверджень про кількість особового складу та військової техніки, через що виглядають голосливо і, таким чином, з точки зору пропаганди діють в інтересах агресора. До того ж у заяві Р. Кравченка чомусь не згадано про участь 7 ДШД, підрозділи якої були зафіксовані з перших днів вторгнення. Офіційна позиція ГУР України, озвучена В. Скибицьким, дає інформацію, що анексія Криму здійснювалась в три етапи: у першому етапі (20–28.02.2014) брали участь тільки сили спецпризначень, які захоплювали адмінбудівлі, на другому етапі (01–10.03.2014) до дій залучено сили кримського розташування, на третьому (10–18.03.2014) – введені додаткові сили наземних та повітряно-десантних військ загальною кількістю понад 7 тисяч особового складу [16]. Відзначимо, що головні події блокування та захоплення українських військових частин здійснювались до 10.03.2014 р., отже, загальну кількість сил супротивника в період тактичного розгортання окупації варто оцінювати в кілька тисяч особового складу, включаючи 810 бригаду морської піхоти, спецпідрозділи ГРУ, окремі з'єднання 7, 76 дивізій, 31 десантно-штурмової бригади ПДВ та 18 механізованої бригади сухопутних

військ. Таким чином, агресія штатних сил ЗС РФ на Кримський півострів була заздалегідь спланованою операцією із залученням в межах 10 тисяч особового складу наземних сил при необмеженій підтримці Чорноморського флоту і ВПС РФ та прикритті парамілітарними формуваннями «кримської самооборони», «казаков», кримського «Беркуту», які здебільшого були сформовані з відставних військових Чорноморського флоту РФ, проросійських підрозділів МВС України в Сімферополі та Севастополі і також посилені штатними військовими РФ без розпізнавальних знаків. Отже, визначальною силою анексії Криму стало фатальне розташування Чорноморського флоту РФ в межах суверенної України та бездіяльність всіх українських урядів щодо видворення іноземних військ з Севастополя. Фактично це втілення планів КДБ кінця 1980-х років, спрямованих на повернення України до сфери впливу, а початком анексії півострова можна вважати серпень 2008 р., коли російські військові кораблі та війська після збройної агресії в Грузії безкарно повернулися на місце свого постійного базування в Севастополі в межах суверенної України.

З квітня 2014 р. розпочалося військово-втручання Збройних сил РФ на Сході України. Значний масив задокументованих фактів беззаперечно доводить участь не лише диверсійних частин, угруповань найманців та напівлегальних приватних військових компаній з території РФ, але й штатних військових підрозділів ЗС РФ, силами яких здійснювались короткотривалі масовані операції в період найбільшої ескалації бойових дій.

Найбільш масованим був наступ агресора 24 – 29 серпня 2014 р. В цей

короткотривалий період цілі з'єднання ЗС РФ перетнули український кордон і вступили в бойові зіткнення з українськими військами. За рядом тактичних ознак ці події подібні на збройну агресію проти Грузії в 2008 р., що буде розглянуто нижче. В межах нашої праці визначимо кількість задіяних сил агресора та окреслимо їх тактику. В хронологічному проміжку названого періоду (24.08 – 29.08.2014) заперечують агресію російських військ лише пропагандисти путінського режиму. Проте до цього часу є значні розбіжності в чисельності задіяних сил – різні дослідження подають відмінні дані і не можуть зійтися щодо кількості особового складу та бойової техніки агресора. Деякі вітчизняні чиновники огульно заявляли про перевагу сил супротивника у вісімнадцять разів і, крім цього, про 9 батальйонно-тактичних груп РФ, що атакували державний кордон та блокували Іловайськ [2]. Такі безглузді заяви були вигідні хіба що кремлівській пропаганді для дискредитації української сторони, оскільки десятки тисяч військ просто неможливо замаскувати [24]. Більш достовірна інформація про чисельність і склад військ супротивника подана в аналітичній статті від 19.10.2015 р. на офіційному сайті Міністерства оборони України. Чисельність озброєних сепаратистів у районі наступу на Іловайськ оцінюється в 750 бойовиків, з них приблизно 250 перебувало в самому Іловайську. На ранок 24.08.2014 р. на території Ростовської області РФ вздовж кордону з Донецькою областю було сконцентровано п'ять батальйонно-тактичних груп ЗС РФ, сформованих на базі з'єднань: 247 полку 7 десантно-штурмової дивізії, 331 полку 98 повітряно-десантної дивізії,

19 мотострілецької бригади Південного військового округу, 56 окремої десантно-штурмової бригади. Ці БТГ були посилені підрозділами спецпризначення 10, 22, 24, 346 бригад спеціального призначення та 45 розвідувальної бригади спецпризначення ПДВ. Загальна кількість оцінюється близько 4 тисяч особового складу при бойовій техніці: до 20 танків, до 90 броньованих машин, до 30 артилерійських систем та до 20 реактивних систем залпового вогню. Ці сили перейшли кордон та атакували українські війська [1]. Звернемо увагу, що в звіті Міністерства оборони не згадано про 31 десантно-штурмову бригаду ЗС РФ, хоча участь цього підрозділу в агресії проти України беззаперечна: щонайменше 4 військовослужбовці 31 ДШБ були взяті в полон українськими воїнами у боях 26.08.2014 р. під с. Многопілля [3] та 29.08.2014 р. під с. Червоносільське (під час прориву Іловайського котла) [11]. Крім цього, не згадується про участь 6 окремої танкової бригади, двоє бійців якої були взяті в полон 29.08.2014 р. під с. Червоносільське [11], та було зафіксовано знищені й захоплені українськими бійцями танки цієї частини. Обґрунтовану аналітику наводить у своїх статтях Я. Тинченко. Оцінюючи штатні сили вторгнення ЗС РФ на Донецькому напрямі в 3,5 – 4 тисячі особового складу, він звертає увагу, зокрема, й на витік інформації про військові втрати російських військ в Україні до 07.09.2014 р. [23]. Отже, в серпні 2014 р. в Україну вторгнулося не менше чотирьох батальйонно-тактичних груп з важкою технікою штатних підрозділів ЗС РФ, що вели активні бойові дії з 24 по 29 серпня 2014 р., після чого, за винятком окремих підрозділів, були відведені на територію РФ.

«Сувалкський коридор»

Агресивне «відновлення СРСР» – єдиний метод існування нинішньої кремлівської влади, без нього вона неодмінно почне втрачати позиції, програючи новим цивілізаційним концепціям. З 2014 р. можливість військової агресії в країні Балтії інтенсивно розглядалася аналітиками країн НАТО. На 2015 – 2016 рр. було названо найбільш вразливу ділянку – прикордоння Польщі та Литви, так званий «Сувалкський коридор» протяжністю 104 км, що є географічним сполученням між Калінінградською областю РФ та російським геополітичним союзником Республікою Білорусь, на території якої перебувають значні підрозділи ЗС РФ та яка гіпотетично може стати складовою частиною кремлівського режиму. Балтійські аналітики, спираючись на досвід України, з застереженням відзначають нарощування збройних сил на російському кордоні, використання нових систем військової розвідки (зокрема, розвідувальних безпілотних засобів) та активізацію російської «п'ятої колони» в регіоні. Так, протягом останніх років звіти литовської розвідки зосереджувалися на загрозах від РФ у військовій, економічній та інформаційній сферах [19]. У 2017 р. керівництвом НАТО була розроблена та впроваджена концепція стримування Кремля від можливої комбінованої агресії в Балтійський регіон. У червні 2017 р. відбулися військові маневри «Залізний вовк» (литовською Gelezinis Vilkas 2017), у яких було задіяно 5300 військовослужбовців з дев'яти країн НАТО. Екс-міністр Литви Р. Юкнавічене відзначала, що ще в 2009 р. сценарій російсько-білоруських військових навчань мав назву «Прорив», і в межах цих

навчань відпрацьовувалася масована атака та сполучення груп військ з Калінінградської області РФ та Гродненської області Білорусі [15]. Також слід відзначити навчання «Захід-2013», під час яких відпрацьовувались подібні сценарії ешелонованого військового втручання [16]. З 2017 р. сили Альянсу розташували бойові групи відповідно до штатного розкладу батальйону НАТО (близько 1200 бійців) в кожній країні Балтії. Особовий склад укомплектований солдатами з різних країн НАТО, що має забезпечити безпосередню реалізацію відповідного пункту статуту, за яким атака проти однієї країни є атакою проти всіх членів Альянсу. З того часу спостерігається певне затишшя щодо обороноздатності Балтійського регіону, проте ряд експертів відзначають, що загроза атаки з боку РФ не припинилася, натомість ще більше посилюється. Так, литовський аналітик В. Сальджунас відзначає, що приготування Кремля до агресії в регіон Балтійського моря можна порівняти з затишшям перед штормом [19]. Беззаперечним є те, що в гіпотетичному конфлікті РФ з Литвою та іншими країнами Балтійського регіону кремлівські спецслужби будуть використовувати тактику, аналогічну до агресії проти України: використання сепаратистських прокремлівських груп населення, впровадження масованого інформаційного впливу з метою дезорієнтації та дезінформації і власне військової операції силами від кількох батальйонно-тактичних груп до армійського з'єднання ЗС РФ в період найбільшої ескалації конфлікту. Найбільша вірогідність розгортання агресії в регіоні пов'язується зі зміною влади в Білорусі та фактичним усуненням від влади президента О. Лукашенка.

Саме такий сценарій був легендою на військових навчаннях «Захід-2013», де умовний супротивник був визначений як «незаконні збройні формування». В такій ситуації вся Білорусь може опинитися в стані кремлівського буфера, і наступ російських сил на «Сувалкський коридор» буде замасковано під дію «білоруських ополченців».

**Зіставлення конфліктів в Грузії
2008 р., агресії РФ в Крим
та на Схід України 2014 р.
і гіпотетичного конфлікту РФ
з Польщею та Литвою**

Проаналізуємо подібне та принципово відмінне в тактиці агресора у процесі розв'язування конфлікту з подальшим масованим військовим наступом. Військова концепція РФ зосереджена на короткотривалі локальні війни в межах колишнього СРСР або участь обмежених контингентів в довготривалих конфліктах (як це відбувається в Сирії). Агресія РФ на пострадянському просторі розгортається за однотипним сценарієм та включає послідовність військово-політичних заходів, які умовно можна поділити на чотири стадії:

1. *Створення сепаратистського середовища на теренах майбутнього конфлікту.* Дослідниця О. Снігир відзначає, що Україна, Грузія та Молдова стали об'єктами російської агресії з самого моменту розпаду СРСР. Інструменти і засоби кремлівського втручання в Україну, Грузії та Молдові відрізнялися лише з огляду на регіональну специфіку та рівень стійкості кожної країни до іноземного впливу [21]. Конфлікти, що були спровоковані в Україні та інших відзначених країнах, а також гіпотетичний конфлікт у Балтійському регіоні мають

спільний знаменник – належність до СРСР у минулому. Цим зумовлена перша принципова подібність: створення кремлівськими спецслужбами ідеологічної бази конфлікту на основі прокремлівських сил шляхом імплементації «вродження СРСР».

2. *Розгортання конфлікту з маскуванням під громадянську війну.* Враховуючи цей принцип агресора та хід подій у Грузії та Україні, без попереднього масштабного розгортання сепаратистського руху військова агресія РФ малоімовірна. Це в першу чергу стосується Балтійського регіону.

3. *Військова операція Збройних сил РФ.* РФ не спроможна до повномасштабних довготривалих конфліктів і здатна лише на «бліцкриг» проти небоєздатного прикордоння, про що свідчить нова (бригадна) структура ЗС РФ [29]. Збройні сили РФ орієнтовані на наступальні дії на чужій території: швидкі, короткі й сильні удари з наступним забезпеченням жорсткої оборони та переходом до деескалації конфлікту на власних умовах [6]. В агресивних конфліктах проти Грузії та України використовувалися одні й ті ж підрозділи сухопутних та повітряно-десантних військ. Так, з підпорядкування ПДВ РФ в обох війнах були задіяні 7 десантно-штурмова дивізія, 76 десантно-штурмова дивізія, 98 повітряно-десантна дивізія, 31 десантно-штурмова бригада, 45 бригада спеціального призначення. Очевидно, що ці ж сили ПДВ мають бути задіяні в гіпотетичному конфлікті в Балтійському регіоні.

4. *Подальше заморожування конфлікту.* Примушуючи до припинення, РФ лишає за собою територію невизначеності як засіб наддержавного політичного шантажу.

У компаративному зіставленні бойові дії в Грузії 08–12.08.2008 р. та на Донбасі 24–29.08.2014 р. за сукупністю причин, тривалості, інформаційних протистоянь, засобів, дій та складу сил РФ виглядають дуже подібними. В обох війнах приводом до російського вторгнення була активізація дій проти сепаратистських збройних формувань. Ударні сили РФ на 70 відсотків комплектувались на базі одних і тих самих дивізій ПДВ, сухопутних сил та морської піхоти. Зрештою, подібні і результати – РФ примушує перейти на свої умови та переводить конфлікт у «заморожений» стан. Принципова відмінність полягає лише в масштабах проведеної агресії – в серпні 2008 р. Грузію атакували війська, що чисельно в п'ять разів, а за кількістю танків – в 7–8 разів, переважали ті сили, що вдерлися в Україну в серпні 2014 р. Така різниця дала можливість кремлівській пропаганді доводити невторчання в події на Донбасі, пояснюючи свої військові втрати «випадково заблукалими» військовими частинами. Враховуючи концентрацію військ на українсько-російському кордоні в той період, імовірно є те, що РФ розглядала можливість більш масштабного вторгнення та оголошення «примусення до миру» Києва, як це відбулося в Грузії. Проте через нерішучість, колабораціонізм та відверту зраду вищих українських чиновників та генералітету, що при першій нагоді прийняли всі вимоги супротивника та перейшли до сумнівних «мінських перемовин», у більш масштабній військовій агресії зникла необхідність.

Перебування Чорноморського флоту РФ в Криму стало фатальним фактором як під час агресії проти Грузії 2008 р., так і під час подій 2014 р. В операції щодо

анексії Криму простежуються відзначені риси послідовних етапів ескалації конфлікту, за винятком останнього, а саме відведення військ та консервування конфлікту. Замість цього відбулась фактично беззбройна здача позицій українською стороною. Це пояснюється як уже названими колабораціоністськими діями вищих українських чиновників, так і вкрай низькою обороноздатністю українських військ, знекровлених багаторічною корупцією [25]. При цьому агресія в Крим виступає умовним сполучником між «П'ятиденною війною» в Грузії та бойових діях на Донбасі. Підкреслимо, що, крім 810 бригади морської піхоти, анексія Криму здійснювалась військовими частинами, з'єднання яких брали участь як у війні 2008 р., так і подальшому вторгненні на Схід України: 7, 76 дивізіями, 31 десантно-штурмовою бригадою ПДВ та 18 механізованою бригадою сухопутних військ.

Військові навчання «Захід-2013» показові тим, що відпрацьована на них оперативна побудова угруповань була майже ідентично відтворена та використана в 2014 р. проти України [16]. Разом з тим навчання відпрацьовували «оперативний простір» між Республікою Білорусь та Калінінградською областю РФ, тобто були спрямовані на «Сувалкський прохід». З цього можемо зробити висновки, що в гіпотетичному військовому протистоянні в Балтійському регіоні, зумовленому громадськими протистояннями в Білорусі та діями прокремлівських сил в країнах Балтії, оперативна побудова військ РФ буде аналогічною. Також очевидно й те, що агресія Збройних сил РФ матиме масовий короткотривалий характер з подальшим закріпленням на окупованих

територіях та переведенням конфлікту у «заморожений» стан. Так само очевидно, що в цьому гіпотетичному конфлікті одними з найпотужніших ударних сил будуть війська РФ з досвідом бойових дій у Грузії та Україні, в першу чергу дивізії та бригади повітряно-десантних військ та з'єднання спецпризначення ГРУ РФ. Військова агресія РФ в Балтійському регіоні можлива лише у разі бездіяльності сил НАТО, що дуже мало ймовірно, однак припустимо, враховуючи «м'яку» угодовську політику Заходу щодо РФ, незважаючи на агресію проти Грузії й України та відверті прокремлівські погляди в деяких європейських країнах.

Отже, доходимо таких висновків. Основи регіонального сепаратизму закладалися урядом та спецслужбами СРСР щонайменше з 1990 р., при цьому плани експансій перебували в постійній динаміці корекції та доопрацювань. Саме на підґрунті цих дій розгорнулися конфлікти в Абхазії, Південній Осетії, Криму та на Донбасі. Військова концепція РФ зосереджена на короткотривалі локальні війни в межах колишнього СРСР або участь обмежених контингентів у довготривалих конфліктах. Військово-політична агресія на територіях колишнього СРСР розгортається за однотипним сценарієм, включає підривні геополітичні технології впливу і безпосереднє військове втручання та послідовність військово-політичних заходів, які умовно можна поділити на чотири стадії: 1) *створення сепаратистського середовища на теренах майбутнього конфлікту*; 2) *розгортання конфлікту з маскуванням під громадянську війну*; 3) *військова операція Збройних сил РФ*; 4) *подальше заморожування конфлікту*.

На стадії безпосереднього військового втручання РФ не спроможна до повномасштабних довготривалих конфліктів, а здатна лише на «бліцкриг» проти країни з низькою обороноздатністю. Збройні сили РФ орієнтовані на короткотривалі наступальні дії на чужій території з подальшим переходом до «замороження» конфлікту на власних умовах, про що свідчить реорганізація силових структур, зокрема нова (бригадна) структура сухопутних сил ЗС РФ.

Конфлікти, що були спровоковані в Україні та інших країнах колишнього СРСР, а також можливий гіпотетичний конфлікт у Балтійському регіоні відрізняються лише з огляду на регіональну специфіку та рівень стійкості кожної країни до іноземного впливу. В компаративному зіставленні бойові дії в Грузії 08–12.08.2008 р. та на Донбасі 24–29.08.2014 р. за сукупністю причин виглядають дуже подібними. В обох війнах приводом до російського вторгнення була активізація дій проти сепаратистських збройних формувань. В обох конфліктах були задіяні одні й ті ж підрозділи ГРУ, сухопутних та повітряно-десантних військ ЗС РФ. Очевидно, що ці ж сили, в першу чергу ПДВ, мають бути задіяні в гіпотетичному конфлікті в Балтійському регіоні. Принципова відмінність полягає лише в масштабах проведеної агресії, що дало можливість кремлівській пропаганді доводити невтручання в події на Донбасі. Перебування Чорноморського флоту РФ в Криму стало фатальним фактором як під час агресії проти Грузії 2008 р., так і під час подій 2014 р. В захопленні Криму також простежуються відзначені риси послідовних етапів ескалації конфлікту, за винятком консервування

конфлікту – замість цього відбулася фактично беззбройна здача позицій українською стороною. Військова агресія РФ в Балтійському регіоні можлива лише у разі бездіяльності сил НАТО, що мало-ймовірно, однак припустимо, враховуючи відносно «м'яку» політику Заходу щодо РФ у період 2008 – 2019 рр.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аналіз бойових дій в районі Іловайська після вторгнення російських військ 24 – 29 серпня 2014 року. *Міністерство оборони України*: офіційний веб-сайт. URL: <http://www.mil.gov.ua/news/2015/10/19/analiz-illovausk--14354/> (дата звернення: 19.10.2015).
2. Бодня Т. Анатолій Матіос: «Ніхто крапку в розслідуванні справи по Іловайську не ставив». *Цензор.нет*. URL: https://sensor.net.ua/resonance/452450/anatolyi_matos_nhto_krapku_u_rozsliduvann_spravi_po_lovayisku_ne_staviv (дата звернення: 21.08.2017).
3. ВДВ РФ пленные русские, 31 Ульяновская бригада, запрещено для показа в РФ. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=XvmemvJQDo4>
4. Веселова В. «Не признавал Крым аксеновским»: чем запомнился Юрий Мешков. *Крым. Реалии*. URL: <https://ru.krymr.com/a/ne-priznaval-krym-aksenovskim/30191848.html> (дата звернення: 01.10.2019).
5. Військовий прокурор: слідство встановило, які російські частини брали участь у захопленні Криму. *Радіо Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news/28026787.html> (дата звернення: 02.10.2016).
6. Заболоцький В. Головна ударна сила Путіна. *Тиждень.ua*. URL: <https://tyzhden.ua/World/227206> (дата звернення: 04.03.2019).
7. Закон Української Радянської Соціалістичної Республіки «Про відновлення Кримської Автономної Радянської Соціалістичної Республіки». *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/712-12>
8. Закон СРСР від 03.04.1990 № 1409-І. URL: https://uk.wikisource.org/wiki/Закон_СРСР_від_03.04.1990_№_1409-І (дата звернення: 17.09.2017).
9. Заява 10.08.2008 «Щодо ситуації у Південній Осетії (Грузія)». *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0005321-08/sp:max15>
10. Зельманович І. «Заморожені» конфлікти на пострадянському просторі як вияв інституційної кризи політики ЄС. *Прикарпатський вісник НТШ*. Думка. 2016. № 3. С. 127 – 135.
11. Иловайск. Пленные военнослужащие российской армии дают показания. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=hwOhnOfg4MM> (дата звернення: 18.03.2015).
12. К захвату Крыма РФ начала готовится после распада СССР, – ГУР. 22.02.2016. *ЛІГА. Новості*. URL: https://news.liga.net/politics/news/k_zakhvatu_kryma_rf_nachala_gotovitsya_posle_raspada_sssr_gur (дата звернення: 22.02.2016).
13. Мін'юст вважає, що Україна має правові підстави для заяви про порушення Росією українського законодавства. *Кореспондент.нет*. URL: <https://ua.korrespondent.net/ukraine/552655-minyust-vvazhae-shcho-ukrayina-mae-pravovi-pidstavi-dlya-zayavi-pro-porushennya-rosieyu-ukrayinskogo-zakonoda> (дата звернення: 13.08.2018).
14. Паливода В. «Заморожені» конфлікти на пострадянському просторі як виклик європейській безпеці. *Національний інститут стратегічних досліджень*. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/zamorozheni-konflikti-na-postradyanskomu-prostori-yak-viklik-evropeyskiy> (дата звернення: 01.06.2019).
15. Плотникова А. «Железный волк» готов защищать Сувалкский коридор. *Голос Америки*. URL: [golos-ameriki.ru http://golos-ameriki.ru/a/ai-ron-wolf--militari-drills-in-lithuania/3907847.html](http://golos-ameriki.ru/a/ai-ron-wolf--militari-drills-in-lithuania/3907847.html) (дата звернення: 20.06.2017).
16. Полный доклад ГУР Минобороны о вооруженной агрессии РФ в отношении

Украины в 2014 году. ИНФОГРАФИКА. *Цензор.нет*. URL: https://censor.net.ua/photo_news/375635/polnyyi_doklad_gur_minoborony_o_voorujennoyi_agressii_rf_v_otnoshenii_ukrainy_v_2014_godu_infografika (дата звернення: 22.02.2016).

17. Річниця у фото: як у Криму підняли російські прапори. *BBC NEWS Україна*. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-43211436> (дата звернення: 27.02.2018).

18. Російські десантники у формі «Беркута» захоплювали Крим, дехто тепер на Донбасі. *УКРАЇНСЬКА ПРАВДА*. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2014/09/3/7036657/> (дата звернення: 03.09.2014).

19. Сальджунас В. Росія – Литва: штурм, що насувається. *Тиждень.ua*. URL: <https://tuzhden.ua/World/226922> (дата звернення: 27.02.2019).

20. Складена карта розташування Збройних сил Росії на території Криму. *ТСН*. URL: <https://tsn.ua/politika/aktualne-roztashuvannya-zbroynih-sil-rosiyi-na-teritoriyi-krimu-337418.html> (дата звернення: 01.03.2014).

21. Снігир О. Компаративний аналіз експансіоністської політики Росії у Придністров'ї, на Донбасі і в Криму та в Абхазії і Південній Осетії: паралелі та відмінності / Дипломатична академія України імені Геннадія Удовенка при МЗС. Центр міжнародних досліджень. URL: <http://da.mfa.gov.ua/news/analitichna-zapyska-providnogo-fahivtsya-tsentru-mizhnarodnyh-doslidzhen-oleny-snigyr-komparatyvnyj-analiz-ekspansionistskoyi-polityky-rosiyi-u-prydnistrov-yi-na-donbasi-i-v-krymu-ta-v-abhaziyi-i-pivd/> (дата звернення: 27.04.2018).

22. Сороківська-Обіход А. Історіографічні аспекти вивчення російсько-грузинської війни серпня 2008 року. *Військово-науковий вісник*. 2019. № 31. С. 225 – 242.

23. Тинченко Я. Реальні втрати російської армії й припущення. *Тиждень.ua*. URL: <https://tuzhden.ua/Society/218963> (дата звернення: 30.08.2018).

24. Тинченко Я. Справжні сліди. Російські війська під Іловайськом у серпні 2014 року. *Тиждень.ua*. URL: <https://tuzhden.ua/Society/220319> (дата звернення: 28.09.2018).

25. Тинченко Я. Чи були в ЗСУ шанси відстояти Крим. *Тиждень.ua*. URL: <https://tuzhden.ua/Politics/209517> (дата звернення: 15.02.2018).

26. Угода між Україною та Російською Федерацією щодо Чорноморського флоту. *Законодавство України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/643_082

27. Цыганок А. Война на Кавказе 2008: русский взгляд. Грузинско-осетинская война 8 – 13 августа 2008 года. 2-е издание. Москва: АИРО-XXI, 2011. 352 с.

28. Ющенко в Грузії під час війни 2008. URL: https://www.youtube.com/watch?v=Au7FKL_fEvc (дата звернення: 27.02.2018).

29. Dick Ch. Russian Ground Forces Posture Towards the West. *Russia and Eurasia Programme*. April 2019. The Royal Institute of International Affairs. Chatham House. 17 p. URL: <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/research/2019-04-04-Dick.pdf> (дата звернення: 27.02.2018).

30. Lachert J. Zamorożone konflikty w strefie postsowieckiej wyzwaniem dla bezpieczeństwa w Europie. *Warsawinstitute.org*. URL: <https://warsawinstitute.org/zamrozone-konflikty-w-strefie-postsowieckiej-wyzwaniem-bezpieczenstwa-w-europie/> (дата звернення: 14.03.2019).

REFERENCES

1. Analysis of the Fighting in Ilovaisk Area after the Invasion of Russian Troops on August 24–29, 2014. [online] *Ministry of Defence of Ukraine. Official Website*. Available at: <http://www.mil.gov.ua/news/2015/10/19/analiz-illovausk--14354/> [Accessed 19 Oct. 2019]. [in Ukr.]

2. BODNIA, T. Anatolii Matios: “Nobody Put a Period in the Investigation of the Ilovaisk Case”. [online] *Censor.net*. Available at: <https://censor.net.ua/resonance/452450/>

anatoliy_matos_nhto_krapku_u_rozsliduvann_spravi_po_lovayisku_ne_staviv [Accessed 21 Aug. 2019]. [in Ukr.]

3. Airborne Forces of Russian Federation, Captive Russians, 31 Ulyanovsk Brigade, the Video Banned in the Russian Federation. [online] *YouTube*. Available at: <https://www.youtube.com/watch?v=XymemvJQDo4> [Accessed 19 Oct. 2019]. [in Rus.]

4. VESELOVA, V. "He Did Not Acknowledge Crimea under Aksenov": Memorable Facts about Yuriy Meshkov. [online] *Crimean Reality*. Available at: <https://ru.krymr.com/a/ne-priznaval-krym-aksenovskim/30191848.html> [Accessed 1 Oct. 2019]. [in Rus.]

5. Military Prosecutor: The Investigation Established Which Russian Military Parts Were Involved in the Annexation of Crimea. [online] *Radio Svoboda*. Available at: <https://www.radiosvoboda.org/a/news/28026787.html> [Accessed 2 Oct. 2019]. [in Ukr.]

6. ZABOLOTSKYI, V. Putin's Main Strike Force. [online] *Tuzhden.ua*. Available at: <https://tyzhden.ua/World/227206> [Accessed 4 Oct. 2019]. [in Ukr.]

7. The Law of Ukrainian Soviet Socialist Republic "On Reconstruction of the Crimean Autonomous Soviet Socialist Republic". [online] *Legislation of Ukraine*. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/712-12> [Accessed 14 Oct. 2019]. [in Ukr.]

8. The Law of the USSR as of April 3, 1990. [online] *Wikisource*. Available at: https://uk.wikisource.org/wiki/Закон_СРСР_від_03.04.1990_№_1409-І [Accessed 14 Oct. 2019]. [in Ukr.]

9. Statement of August 10, 2008 "The Situation in South Ossetia (Georgia)". [online] *Legislation of Ukraine*. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0005321-08/sp:max15> [Accessed 14 Oct. 2019]. [in Ukr.]

10. ZELMANOVYCH, I. (2016). "Frozen" Conflicts in the Post-Soviet Space as a Display of Institutional Crisis of the EU Policy. *Prykarpatskyi visnyk NTSh* (Pre-Carpathian Bulletin of T. Shevchenko Scientific Society), (3), pp. 127–135. [in Ukr.]

11. Ilovaisk. Testimonies of Captive Soldiers of the Russian Army. [online] *YouTube*. Available at: <https://www.youtube.com/watch?v=hwOhnOfg4MM> [Accessed 14 Oct. 2019]. [in Rus.]

12. The Russian Federation Began the Preparation for the Seizure of Crimea after Disintegration of the USSR, DGI. [online] *LIGA.News*. Available at: https://news.liga.net/politics/news/k_zakhvatu_kryma_rf_nachala_gotovitsya_posle_raspada_sssr_gur [Accessed 22 Aug. 2019]. [in Rus.]

13. Ministry of Justice Considers that Ukraine Has Legal Grounds to Claim that Russia Has Violated Ukrainian Law. [online] *Korrespondent.net*. Available at: <https://ua.korrespondent.net/ukraine/552655-minyust-vvazhae-shcho-ukrayina-mae-pravovi-pidstavi-dlya-zayavi-pro-porushennya-rosieyu-ukrayinskogo-zakonoda> [Accessed 13 Aug. 2019]. [in Ukr.]

14. PALLYVODA, V. "Frozen" Conflicts in the Post-Soviet Space as a Challenge to European Safety. [online] *National Institute for Strategic Studies*. Available at: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/zamorozheni-konfliktina-postradyanskomu-prostori-yak-viklik-evropeyskiy> [Accessed 12 Jun. 2019]. [in Ukr.]

15. PLOTNIKOVA, A. The "Iron Wolf" Is Ready to Protect "Suwalki Gap". [online] *Voice of America*. Available at: <http://golos-ameriki.ru/a/ai-ron-wolf--militari-drills-in-lithuania/3907847.html> [Accessed 25 Jun. 2019]. [in Rus.]

16. The Full Report of DGI about the Armed Aggression of the Russian Federation in Ukraine in 2014. INFOGRAPHICS. [online] *Censor.net*. Available at: https://censor.net.ua/photo_news/375635/polnyyi_doklad_gur_minoborony_o_voorujennoyi_agressii_rf_v_otnoshenii_ukrainy_v_2014_godu_infografika [Accessed 22 Oct. 2019]. [in Rus.]

17. An Anniversary in Photos: How Russian Flags Were Raised in Crimea. [online] *BBC NEWS Ukraine*. Available at: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-43211436> [Accessed 7 Oct. 2019]. [in Ukr.]

18. Crimea Was Seized by Russian Soldiers in “Berkut” Uniform. Some of Them Are Now in Donbas. [online] *UKRAINSKA PRAVDA*. Available at: <https://www.pravda.com.ua/news/2014/09/3/7036657/> [Accessed 23 Sept. 2019]. [in Ukr.]

19. SALDZHUNAS, V. Russia – Lithuania: An Approaching Storm. [online] *Tyzhden.ua*. Available at: <https://tuzhden.ua/World/226922> [Accessed 10 Oct. 2019]. [in Ukr.]

20. The Map of Russian Armed Forces’ Location in Crimea Is Ready. [online] *TSN*. Available at: <https://tsn.ua/politika/aktualne-roztashuvannya-zbroynih-sil-rosiyi-na-teritoriyi-krimu-337418.html> [Accessed 1 Oct. 2019]. [in Ukr.]

21. SNIHYR, O. Comparative Analysis of Russian Expansionist Policy in Transnistria, Donbas and Crimea, Abkhazia and South Ossetia: Parallels and Differences. [online] *H. Udovenko Diplomatic Academy of Ukraine at the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine. Center for International Research*. Available at: <http://da.mfa.gov.ua/news/analitchna-zapyska-providnogo-fahivtsya-tsentru-mizhnarodnyh-doslidzhen-oleny-snigyr-komparatyvnyj-analiz-ekspansionistskoyi-polityky-rosiyi-u-prydnistrov-yi-na-donbasi-i-v-krymu-ta-v-abhaziyi-i-pivd/> [Accessed 27 Oct. 2019]. [in Ukr.]

22. SOROKIVSKA-OBIKHOD, A. (2019). Historiographic Aspects of Studying the Russian-Georgian War in August 2008. *Viiskovonaukovyi visnyk (Military and Scientific Bulletin)*, (31), pp. 225–242. [in Ukr.]

23. TYNCHENKO, Ya. Real Losses of the Russian Army and Suggestions. [online] *Tuzhden.ua*. Available at: <https://tuzhden.ua/>

[Society/218963](https://tuzhden.ua/Society/218963) [Accessed 25 Aug. 2019]. [in Ukr.]

24. TYNCHENKO, Ya. Real Tracks. Russian Forces Near Ilovaik in August 2014. [online] *Tuzhden.ua*. Available at: <https://tuzhden.ua/Society/220319> [Accessed 28 Aug. 2019]. [in Ukr.]

25. TYNCHENKO, Ya. Did the Ukrainian Armed Forces Have a Chance to Defend Crimea? [online] *Tuzhden.ua*. Available at: <https://tyzhden.ua/Politics/209517> [Accessed 11 Oct. 2019] [in Ukr.]

26. The Agreement between Ukraine and Russian Federation about the Black Sea Fleet. [online] *Legislation of Ukraine*. Available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/643_082 [Accessed 14 Oct. 2019]. [in Ukr.]

27. TSYGANOK, A. (2011). *The 2008 War in the Caucasus: A Russian Look. The Georgian-Ossetian War on August 8–13, 2008*. 2nd ed. Moscow: AIRO-XXI, 352 p. [in Rus.]

28. *Yushchenko in Georgia during the 2008 War*. [online] Available at: https://www.youtube.com/watch?v=Au7FKL_fEvc [Accessed 14 Oct. 2019]. [in Ukr.]

29. DICK, Ch. (April 2019). Russian Ground Forces Posture towards the West. In: *Russia and Eurasia Programme*. [online] Chatham House, the Royal Institute of International Affairs, 17 p. Available at: <https://www.chathamhouse.org/sites/default/files/publications/research/2019-04-04-Dick.pdf> [Accessed 5 Oct. 2019]. [in Eng.]

30. LACHERT, J. Frozen Conflicts in the Post-Soviet Space as a Challenge to Security in Europe. [online] *Warsawinstitute.org*. Available at: <https://warsawinstitute.org/zamrozone-konflikty-w-strefie-postsowieckiej-wyzwaniem-bezpieczenstwa-w-europie/> [Accessed 14 Oct. 2019]. [in Pol.]